
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 330.5(075.8)

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ КРАЇН В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

---

*Антофій Н.М. - д.е.н., доцент,
Новокаховський політехнічний інститут*

Постановка проблеми. Одним із важливих факторів економічного зростання, структурних зрушень і підвищення ефективності національного виробництва в сучасних умовах все більше стають світогосподарські зв'язки. Світова фінансово-економічна криза, яка загострила питання про потенціал і джерела розвитку як в масштабах глобальної економіки, так і стосовно окремих країн, уже привела до загострення суперечностей у світовому господарстві між провідними країнами за сфери впливу і ресурси. Основою суперечностей виступають економічні інтереси країн.

Стан вивчення проблеми. В економічній літературі проблеми зовнішньоекономічної діяльності та ефективної реалізації економічних інтересів розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них - Білорус О., Будкін В., Гальчинський А., Губський Б., Захарава В., Козик В., Липов В., Макогон Ю., Одягайло Б., Панкова М., Передрій О., Поручник А., Семенов Г., Рокоча В., Румянцев А., Тарасевич В., Філіпенко А., Фомішин С. та ін. Звісно, що носієм загальнонаціональних інтересів є держава. Як у будь-якого економічного суб'єкта, безпосередній інтерес її полягає, насамперед, в отриманні прибутку, тому що останній служить джерелом розширеного відтворення і сприяє цілям сучасного економічного розвитку, але не тільки. Кожна національна держава зацікавлена також у вирішенні цілого комплексу соціальних, політичних, екологічних проблем, і все частіше рішення не можуть обмежуватися національними рамками. Отже, у сучасних умовах проблема економічних інтересів переростає державні рамки і здобуває винятково важливе політичне й економічне значення в міжнародних економічних відносинах. Тому важливість досліджень проблем зовнішньоекономічних інтересів України та умов їх ефективної реалізації надає новий поштовх для того, щоб звернутися до даної теми.

Завдання і методика досліджень. Метою роботи є дослідження зовнішньоекономічних інтересів країн і умов їх ефективної реалізації. Для досягнення мети слід розглянути превалювання дії зовнішньоекономічних інтересів держав в умовах економічної кризи; проаналізувати особливості участі України в між-

---

народному поділі праці і відслідкувати ті корективи, які внесла фінансово-економічна криза у світогосподарський розвиток.

Результати дослідження. Економічний інтерес - це об'єктивна категорія, яка виражає відносини економічних суб'єктів із приводу задоволення економічних потреб, що реалізуються в процесі використання обмежених економічних ресурсів. Зміст потреб залежить від усєї сукупності суспільних умов, технічного рівня розвитку суспільства, національних, історичних особливостей, від взаємозв'язків країни з іншими державами.

Економічні інтереси є різноманітними і специфічними для кожного способу виробництва. Оскільки вони є продуктом економічних відносин, то їм внутрішньо притаманна форма їх прояву. Звідси витікає висновок, що економічний інтерес – це форма відносин і рушійна сила економіки. У ринковій і суперконкурентній економіці економічні інтереси набирають особливо значимої ваги, у тому числі і у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Економічний інтерес у сфері зовнішньоекономічних відносин у теоретичному аспекті успадковує ті ж самі принципові риси і зміст, що й у внутрішньонаціональному плані. У системі світового господарства національно-економічні інтереси виступають як загальнонаціональний (інтегрований) інтерес, як рівнодіюча нерідко суперечливих інтересів соціальних груп, політичних партій, державних органів усередині країни. Тут розходження ніби тимчасово погашаються, щоб потім, у процесі взаємодії з інтересами інших країн, знову проявитися з різним ступенем виразності залежно від застосовуваних форм і методів їхнього узгодження. Унаслідок превалювання дії зовнішньоекономічних інтересів кожної держави (що виступає як закономірність розвитку) можна відзначити, що характерними ознаками світового господарства є різноманіття і суперечливість його складових частин, що поєднуються зі зростаючою єдністю і взаємозалежністю цих складових.

Розмаїтість економічних інтересів проходить «крізь призму» множини народів, регіонів, громадян, що відрізняються за географічними, соціальними, економічними, політичними й іншими ознаками. Так, населення нашої планети досягло 6,5 млрд. людей (щорічно зростає приблизно на 80 млн. чоловік), які проживають більш ніж у 200 державах, що знаходяться на різних ступенях суспільного розвитку. Ця кількісна розмаїтість постійно збільшується внаслідок утворення нових незалежних держав і національних економік. Остання обставина сприяє пропорційному виникненню суперечностей і нових інтересів, які утворюють разом свою особливу систему. Система протиріч та інтересів включає розбіжності та взаємообумовленості між державами, національними економіками, групами держав і об'єднань, між національною і міжнародною економікою, галузями і сферами світового господарства і т.п.

З точки зору системи протиріч, кожне національне господарство унікальне, тому що вносить свій, особливий, специфічний внесок у світове господарство, створюючи його цілісність. Остання в умовах розвитку характеризується взаємозалежністю і відносною єдністю різноманітних національних складових, рис і характеристик, а значить і інтересів. Процеси глобального розвитку, що охопили всі регіони і сектори світового господарства, принципово змінюють співвідношення між зовнішніми і внутрішніми факторами розвитку національних господарств на користь перших. Жодна країна не здатна раціонально сформувати і

здійснювати економічну політику, не враховуючи пріоритети і норми поведінки головних учасників світогосподарської діяльності.

Проте в умовах світової фінансово-економічної кризи світогосподарська цілісність трансформується, практично перетворюючись у свою протилежність. Криза виступає як форма руху кожної національної економіки і світового господарства в цілому. Причому, у розвинутих країнах криза протікає менш болічно, швидкість її подолання вища, що обумовлено послідовним заміщенням домінуючих у них технологічних укладів і зв'язаних з ними етапів техніко-економічного розвитку економічної системи, помножених на ефективно працюючий механізм ринкового саморегулювання. Навіть у Європі, де в рамках Європейського Союзу формуються досить ефективні інтеграційні інститути, держави не відмирають та не поспішають відмовлятися від власного суверенітету. В умовах кризи цей феномен найбільш процвітає.

Ті країни, що відстають у розвитку, навпаки, стають місцем концентрації затяжних криз, що вражають всю систему національної економіки, оскільки криза в цих країнах ускладнюється слабким економічним потенціалом, нерозвиненістю ринкових регуляторів, що в умовах глобалізації посилюються в геометричній прогресії. Масова убогість у ряді районів Азії, Африки та Латинської Америки здійснюють серйозний дестабілізуючий вплив як на національну, так і на міжнародну економіку і політику. Зокрема, чисельні терористичні радикальні деструктивні сили та рухи охоче спекулюють на ситуації, що склалася, та використовують лозунг боротьби з експлуатацією народів «третього світу» для розхитування політичної і економічної ситуації в зонах своєї діяльності. Неврегульовані регіональні кризи і конфлікти; убогість і відсталість, що вразили обширні регіони; неминучі негативні наслідки глобалізації і модернізації; масові міграції населення; підйом екстремістських рухів; розповсюдження зброї масового знищення визначають нестабільність світової економіки та політики. Втім, це не єдиний прояв загроз, на які наражається сучасне світове господарство. Зниження економічного зростання в період економічної кризи у промислово розвинутих країнах привело до вжиття заходів прихильниками протекціонізму у вигляді антидемпінгових процесів щодо товарів і послуг інших країн, у тому числі й українських. Це особливо важливо для головних промислових секторів країни, таких, як металургія, що становила майже 30% ВВП протягом останніх років.

Таким чином, на різних етапах розвитку країн національні інтереси змінюються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, що потребує їх постійного корегування. У сучасних умовах нестабільності світової економічної сфери реалізація національних економічних інтересів співвідноситься з темпами економічного і соціального розвитку з урахуванням виявлених загроз, постійного моніторингу якісних, кількісних критеріїв стану країни.

Сьогодні найбільший внесок у світогосподарську цілісність вносять кількісно невелика, але економічно могутня група промислово розвинутих країн: 24 з них займають визначальну позицію у світовому господарстві, а сім з них (Великобританія, ФРН, Італія, Канада, США, Франція, Японія) забезпечують 51% міжнародної торгівлі. Їхня цілісність, що ґрунтується на погодженні економічних інтересів відносно інших груп країн, є найвищою й обумовлена взаємопроникненням національних економік, політик, ідеологій, зближенням рівнів політичної культури, демократії і т. ін. З іншого боку знаходиться група бідних і

найбідніших країн, де значна кількість людей проживає на менш ніж 1 долар у день. Багато з цих країн взагалі не виявляють жодного економічного прогресу і не здатні забезпечити на своїй території не тільки демократичний, але і будь-який інший лад [26, с. 12]. У багатьох з них спостерігається релігійно - племінна ворожнеча, соціально - економічні конфлікти і т.д. У деяких з них відбувається економічна деградація.

Щодо України, то вона відноситься до групи так званих країн постсоціалістичного простору, які два десятиліття тому підключились до світового ринкового господарства і можуть претендувати на участь у глобальному і континентальному поділі праці насамперед на основі використання таких факторів, як: наявність кваліфікованої і дешевої робочої сили; наявність сільськогосподарських ресурсів і рекреаційно-туристичних можливостей; існування потенційного ємного ринку товарів і послуг і ін. Однак вирішальним фактором, що визначає участь країни в міжнародному поділі праці, є всі елементи продуктивних сил - засоби праці, предмети праці і робоча сила, кожний з яких має самостійне значення і вплив на ступінь залучення країни в зовнішньоекономічні зв'язки.

Україна має площу 603,7 км., населення 45,5 млн. - це практично 0,4% загальної світової суші і 0,8% загальносвітового населення. Незважаючи на скорочення за роки системних трансформацій обсягів ВВП на 59,2%, промислової продукції - на 48,9%, сільськогосподарської продукції на 51,4%, Україна зберегла і частково створила нову систему взаємозв'язків, яка охоплює зовнішню торгівлю, інвестиції, науково-технічні і фінансово-економічні відносини тощо. Сьогодні Україна виробляє 5% світової мінеральної сировини і продуктів її переробки; розвідані запаси корисних копалин оцінюються в 7 трлн. дол. США. Частка України у світовому виробництві марганцевої руди складає 32%, у виробництві чавуну - 52 млн. т., сталі - 54 млн. т., готового прокату - 41,5 млн. т. Це п'яте місце в світі. У той же час, тут знаходиться 25% світових чорноземів. Україна повною мірою забезпечена висококваліфікованими кадрами. До того ж Україна має вигідне географічне положення.

Нині Україна як незалежна країна знаходиться в геополітичному торговельному просторі 10 прикордонних держав: Росії, Польщі, Білорусі, Словаччини, Болгарії, Угорщини, Румунії, Туреччини, Грузії. Це величезний потенціал ринків збуту української продукції. З цими країнами Україна має загальні кордони, а з Туреччиною і Грузією - морську акваторію Чорного моря. У 2012 р. Україна підтримувала економічні зв'язки майже з 200 країнами світу.

Зовнішньоекономічні відносини — одна з найважливіших сфер діяльності України. Тільки шляхом їх розвитку Україна зможе інтегруватися в Європейський і світовий ринок. У той же час, сьогодні структура та обсяги експорту (як головного показника зовнішньоекономічної діяльності) не відповідають стану України у світогосподарських зв'язках. Україна має невідповідно низьку частку у світовому експорті — 0,2%. Якщо у Канаді на душу населення експортується продукції на суму 5,6 тис. дол., Німеччині — 5,1, Франції — 4,1, Італії — 3,3, Японії — 3,2, Великобританії — 3,1, США — 2,0, Росії — 0,4, то в Україні — 0,2—0,3 тис. дол.

Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС демонструє переважання II та III технологічних укладів (у 2011 р. питома вага чорних металів становила 27 %, енергетичних матеріалів, нафти та продуктів

нафтопереробки – 8,3 %, мінеральних продуктів – 15 %, електричних машин і устаткування – 9,9 %), у той час як у розвинутих країнах ЄС переважають IV і V уклади і розпочинається VI технологічний цикл на основі розвитку біо-, нано- та інформаційних технологій [3, с.29]. Питома вага України в зовнішньоторговому обігу ЄС складає лише біля 0,4% (для порівняння – частка України в загальному товарообороті Росії складала 5,7%). Унаслідок низької конкурентоспроможності української продукції на ринках далекого зарубіжжя може конкурувати не більше 1 % вітчизняних промислових товарів. Крім того, навіть ті товари, на які є попит на зовнішніх ринках, не відповідають міжнародним стандартам. Так, майже весь чавун не має світових сертифікатів, йому властивий низький обсяг номенклатури відливок, що спричиняє велику металомісткість продукції, а відходи металу зростають до 25%. Усе це свідчить про наявність великої кількості проблем у реалізації зовнішньоекономічних інтересів.

Показники двосторонньої торгівлі по вагомим торговельним групам структури зовнішньоторговельного обороту між Україною і ЄС свідчать про подальше зростання обсягів експорту в країни ЄС з низькою часткою доданої вартості при одночасному зростанні імпорту в Україну високотехнологічних товарів із Євросоюзу. Наявний значний дисбаланс в українському експорті щодо співвідношення готової продукції та сирих матеріалів. Загалом, слід відзначити, що інтенсифікація лібералізації міжнародної торгівлі наприкінці XX сторіччя після краху СРСР не створила рівних умов для різних країн. Для країн з менш розвченими ринковими економіками і перехідними економіками в новій глобальній торговельній системі залишаються значні перешкоди для реалізації переваг вільної торгівлі, що насамперед визначається їхньою інституціональною нерозвиненістю, відсутністю належного фінансового та кадрового забезпечення. При цьому фактично зберігається значна асиметрія в реальних (а не формально задекларованих) можливостях доступу на зарубіжні ринки товарів і послуг. Ця асиметрія має тенденцію до збільшення в умовах падіння ролі відносно простих (тарифних) форм протекціонізму і відносного збільшення значення складніших і часто прихованих форм нетарифного протекціонізму. Останні дуже широко застосовуються промислово розвченими, особливо в період економічної кризи.

Висновки. Зовнішньоекономічні зв'язки – не пасивний елемент в еволюції будь-якої національної економіки. Активна зовнішньоекономічна діяльність надає змогу прискорювати науково-технічний прогрес завдяки організації спільних досліджень, швидкому переобладнанню сучасною технікою цілих галузей і виробництв, сприяє розв'язанню багатьох соціальних проблем.

Щодо України, то вона успішно дотримується курсу на економізацію зовнішньої політики, згідно з якою, зовнішньоекономічні інтереси отримали пріоритет перед політичними та ідеологічними. Таку думку висловив 15 травня під час міжнародно-практичної конференції: «Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики» в Києві заступник міністра закордонних справ України Віктор Майко [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Азаренкова Г.М., Дікань Л.В., Новосельцева Т.О. Сучасні комерційні банки: персонал, розвиток, організація: Монографія. – Харків: ВД “ІНЖЕК”, 2003 – 131 с.

2. Банківський менеджмент: Навч. Посібник / За ред. О.А. Кириченка. – К.: Знання-Прес, 2002. – 438 с.
3. Колесникова Н.И., Московкин В.М. Матричный анализ товарно-страновой структуры внешней торговли: на примере Украины и стран ЕС // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3. – С.26-36.
4. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів: монографія/[Смовженко Т., Кіреєв О., Другов О. та ін.]; під ред. Т.С. Смовженко. – К.: УБСНБУ, 2008.–231с.
5. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент) / Под ред. доктора экон. наук, профессор О.И. Лаврушина. – М: Юристь, 2003 – 688 с.
6. Сучасні аспекти зовнішньоекономічної діяльності України [Електронний ресурс] <http://www.info-works.com.ua/all/ZED/4365.html>
7. Україна обрала курс на економізацію зовнішньої політики [Електронний ресурс] <http://euroatlantica.info/index.php?id=5314>

УДК 336.221.24

ФАКТОРИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА, ЇХНЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

Бездітко Ю.М. - к.е.н., доцент, Херсонський НТУ

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність суб'єктів малого підприємництва – складний довготривалий процес, який включає в себе ряд етапів, починаючи із формування привабливого інвестиційного середовища в секторі малого підприємництва і закінчуючи отриманням інвестиційного результату, та вирішення значної кількості різноманітних задач, які охоплюють усі сторони фінансово-господарської діяльності як малих підприємств - суб'єктів господарювання, так і економіки держави в цілому. Важливою складовою в процесі інвестиційної діяльності підприємств малого бізнесу є визначення їх інвестиційної привабливості, яка є важливим фактором, що сприяє притоку інвестицій як в окремі галузі виробництва чи території, так і до окремих суб'єктів фінансово-господарської діяльності. Визначення окремих якісних характеристик і кількісних показників інвестиційної привабливості дає можливість не тільки констатувати їх як факт, але і відповідним чином регулювати, створюючи позитивні привабливі характеристики

Стан вивчення питання. Визначенню інвестиційної привабливості підприємств різних форм власності і галузей економіки, окремих територій, країн у цілому приділяється значна увага як у вітчизняних, так і в зарубіжних виданнях. Значну увагу цьому питанню приділяло ряд науковців, серед яких слід виділити А.І.Бланка, Л.І.Буряка, Г.А. Ігольнікова, Б.А.Карпінського, М.І.Крупку, Є.Г.Петрушева, А.М.Поддєрьогіна, К.Л.Ткаченка, С. Цакунова. Розроблено значну кількість методик, які дають можливість визначити інвестиційну приваб-